

soud vyšetřovati, kolik činí náklady ty v době obmezení žalobní žádosti? snad tím, že by jen k cíli určení dalšího způsobu řízení nařídil stranám předložení seznamu dosavadních útrat a že by výši jejich prozatímně určil? A co by se mělo státi, kdyby náklady sporu, jež při obmezení prosby žalobní nepřevyšovaly hranice bagatelní, tuto v dalším postupu řízení překročily? Byly-li by pokládány za »věc hlavní«, nezbylo by, než zase řízení bagatelní podle § 453, odst. 1 c. ř. s. převést v původní řádné řízení, neboť rozšíření žalobní prosby jest podle § 235, odst. 1 c. ř. s. změnou žaloby, která by po případě nesměla býti ani připuštěna, kdyby výše útrat překročila i hranici určenou pro příslušnost okresního soudu (§§ 235, odst. 1 c. ř. s. a § 49, č. 1 j. n.).

Kdyby se staly útraty sporu »věcí hlavní«, bylo by nutno rozhodnouti rozsudkem (§§ 390 a 404 c. ř. s.), ze kterého bylo by připuštěno odvolání (§ 461 c. ř. s.) a za podmínek § 502 c. ř. s. i dovolání, čímž by zanášena byla otázka útratová až do III. stolice a tím byl by zmařen účel zákona, jehož předpisem § 528 c. ř. s. chtěl dosíci, totiž zameziti, aby Nejvyšší soud v otázkách útratových, jako v otázkách méně důležitých, nebyl zatěžován.

Z toho všeho jest zjevno, že útraty sporu nesmějí způsob řízení určovati a že zmizí-li ze sporu »hlavní věc« nadobro, jest dále u okresního soudu ve sporném jednání pokračovati a rozhodovati jen podle předpisů daných pro řízení bagatelní (v témže smyslu také Eisinger v Juristen-Zeitung 1923, str. 176). To možno připustiti tím spíše, že při rozhodnutí ve formě *u s n e s e n í* (odstavec I.) rekursní soud nemůže skutková zjištění prvního soudu, učiněná volným hodnocením průvodů, přezkoumati a jinými nahraditi, takže protokol o dalším ústním jednání u okresního soudu může se obmeziti jen na údaje v § 451 c. ř. s. uvedené.

(Plenární usnesení ze dne 20. května 1924, čís. p r e s. 298/24.)

Zásada §u 269 obč. zák., podle níž pro duševně chorého, nad nímž nebdi ani otec ani poručník, nutno zříditi zákonitého ochránce, nedoznala změny řádem o zbavení svéprávnosti.

Jakmile zjednán spolehlivý základ pro úsudek o trvalé, hlubší duševní chorobě, nutno zahájití řízení o zbavení svéprávnosti. Okolnost, zda duševně chorý jest či není chován v ústavě, jest právě tak nezávažnou, jako nezáleží na tom, zda jest či není majetným.

Ministerstvo spravedlnosti obrátilo se na předsednictví Nejvyššího soudu s tímto dopisem:

Při prohlídkách soudů bylo shledáno, že některé soudy nezahajují řízení za účelem zbavení svéprávnosti u osob, které jsou chovány v ústavě choromyslných a nemají jmění. Následkem toho soud, povoláný k tomu § 16 a násl. řádu o zbavení svéprávnosti, provádí po uplynutí lhůty, stanovené původním usnesením, opětovné znalecké vyšetření osoby, chované v ústavě (§ 23 ad 3 řádu o zbavení svéprávnosti), čímž vzchází značné náklady, které placeny jsou ze státní pokladny. Soudce nemusí ovšem zahájit řízení za účelem zbavení svéprávnosti, není-li ustanovení opatrovníka třeba ani za účelem správy jmění, ani za účelem péče o osobu opatrovancovu (§ 1 a 2 slova »mohou« a výklady ministerstva spravedlnosti ve Věstníku z roku 1916 na str. 247 a 251); než shora vyličený postup soudů má v zápětí kromě značného zatížení státní pokladny i značné zatížení soudců samotných. Zmocněnec ministerstva spravedlnosti byl proto náhledu, by soudům, příslušným ku rozhodnutí o zbavení svéprávnosti, bylo uloženo, by i u nemajetných osob, v ústavě držených, zahájily vždy zákonné řízení a soudu příslušnému dle § 16 a násl. pak oznámily, zda byla osoba, chovaná v ústavě, dána pod opatrovnictví a další ponechání její v ústavě bylo schváleno.

Vrchní zemský soud v Praze projevil s těmito vývody souhlas. Uvedl ve svém posudku v podstatě toto:

»Nutnost opětového rozhodnutí o přípustnosti, chovati chorého v uzavřeném ústavě po roční lhůtě, nastává dle § 23 ad 3 jediné, nenařídil-li mezi tím opatrovnícký soud sám, aby byl chorý v ústavě umístěn. Shledá-li znalec hned v řízení o přípustnosti umístění v ústavě, že jde o nepochybný a nevléčitelný případ choroby duševní, poskytuje § 33 soudu, jenž je povolán rozhodovati o zbavení svéprávnosti, možnost, použití do 6 měsíců dobrozdání toho a zpravidla nebude tu tedy závady, by do roka nebylo dotyčné usnesení v moci práva a aby soud opatrovnícký nemohl učiniti další opatření o umístění v ústavě. Závada spočívá tedy jediné v tom, že řízení o zbavení svéprávnosti nebývá buď vůbec zavedeno nebo se zastaví, nebo že není provedeno včas. V zákoně samém není vlastně odůvodněno, by řízení o zbavení svéprávnosti při chorobě duševní, které má býti zavedeno z moci úřední, zavedeno nebylo nebo bylo zastaveno, poněvadž ho není třeba a naopak i u osob nemajetných nelze pokládati opatření takové za zbytečné. Nesnáž bylo by lze odstraniti, kdyby bylo soudům uloženo, by, když jde o nepochybnou a nevléčitelnou chorobu duševní, za-

hájily a urychleně provedly řízení o zbavení svéprávnosti, jakmile jim soud, rozhodující o přípustnosti péče ústavní, oznámí právoplatné své usnesení a zašle znalecký posudek. Aby se tak co nejdříve stalo, může být soudům rovněž uloženo pouhým výnosem ministerstva. Soud vyslovivší zbavení svéprávnosti vyrozumí tak jako tak ihned příslušný soud opatrovnícký, jemuž může být uloženo, by v takových případech hned rozhodl o umístění v ústavě, čímž by dle § 23 odpadla potřeba nového rozhodování o otázce té a nového ohledání znalci na útraty státu.«

Presidium vrchního zemského soudu v Brně zaujalo k věci toto stanovisko:

»Praxe, podle níž soudy nezpravují choromyslné osoby, které jsou drženy v ústavě pro choromyslné a které nemají majetku, buď úplně nebo částečně svéprávnosti, nesouhlasí se zákonem. Neboť § 21 obč. zák. ustanovuje, že osoby, které nemohou pro vady ducha o své věci samy náležitě pečovat, jsou pod zvláštní ochranou zákona, a § 269 obč. zák. nařizuje: »Těm, kdož nemohou věci svých samy opatrovat a práv svých hájiti, má soud, není-li ani moci otcovské, ani poručenské, zřídit opatrovníka.« Toto ustanovení občanského zákona nebylo změněno ustanovením § 1 cís. nař. ze dne 28. června 1916, čís. 207 ř. zák., jež praví v odstavci prvním i druhém, že choromyslné osoby, tam uvedené, mohou být úplně neb částečně zbaveny svéprávnosti. Neboť slovo »mohou« má naznačiti patrně jen možnost úplného neb částečného zbavení svéprávnosti a nemění uvedeného předpisu § 269 obč. zák. Nikde není výslovně ustanovena výjimka, že netřeba pečovat o zletilé choromyslné, držené v uzavřených ústavěch, nemají-li majetku. I tyto choromyslní jsou pod zvláštní ochranou zákona, mají osobní práva, mají právo na svobodu, a zejména na to, by nebyly zbytečně v ústavě držány a na svobodě obmezovány. Z toho se dá dovoditi, že podle zákona má být každý choromyslný, pokud oň již nepečuje poručenský neb opatrovnícký soud, hned úplně neb částečně zbaven svéprávnosti. Rovněž z důvodů účelnosti a úspory nákladů se to doporučuje. Opatrovnický soud má pak povinnost pečovat o své svěřence a tázati se ústavu nejméně jednou za rok o zdravotním stavu svého svěřence a podle toho o dalším ponechání jeho v ústavě rozhodnouti. Vzhledem na to, že i pro přeplněnost ústavů choromyslných uzdravené osoby se v ústavě pravidelně nezadržují, nemá opatrovnícký soud s takovými choromyslnými, kteří jsou

v ústavě a jsou úplně nemajetní, jiné práce, než, každoročně nejméně jednou se otázení ústavu po jejich zdravotním stavu a dle toho pak další zaříditi.«

Ježto spornou v soudní praxi se stala otázka, zdali § 1 řádu o zbavení svéprávnosti změněno bylo ustanovení § 269 obč. zák., žádá ministerstvo předsednictvo Nejvyššího soudu, by otázku předložilo plenárnímu senátu k rozhodnutí po případě ku posudku.

Plenární senát Nejvyššího soudu zaujal k otázce stanovisko, vyjádřené ve shora uvedených právních zásadách.

D ů v o d y:

Mluva obecného občanského zákoníka v projednávané otázce jest jasná a nedopouští výhrad ni úchylek.

Podle § 21 obč. zák. ti, kdož pro vadnost ducha nejsou s to, by si sami své věci řádně obstarávali, jsou pod zvláštní záštitou zákona. V § 187 obč. zák. slavnostně se prohlašuje, že osobám, jež netěší se péči otcovské, a jsou nezletilé nebo z jiné příčiny nejsou s to, by si samy své věci obstarávaly, poskytují zákony zvláštní ochranu poručníkem aneb opatrovníkem. Podle § 188 obč. zák. používá se opatrovníka, by obstarával věci těch, kdož z jiného důvodu, než pro nezletilost, nejsou s to, by si je sami obstarávali. V § 269 obč. zák. se bez výhrady ukládá soudu za povinnost, zříditi opatrovníka neb obstaravatele záležitostí těm, kdož, nejsouce pod mocí otcovskou nebo poručenskou, nejsou s to, by si sami své věci obstarávali a sami svých práv dbali.

Podle tohoto jasného a nepochybného stanoviska a přesného rozkazu obecného občanského zákoníka lze pro dobu, než nabyl účinnosti řád o zbavení svéprávnosti, uznati za jediné správné stanovisko, že pro duševně chorého nutno vždy zříditi zákonného zástupce, jakmile zjednán spolehlivý podklad pro úsudek o trvalé, hlubší duševní chorobě, bez rozdílu, zda duševně chorý jest v ústavě a zda má majetek, čili nic.

Pravda ovšem, že již před účinností řádu o zbavení svéprávnosti lze se u některých soudů setkati s obmezujícím výkladem zákona, kotvícím ve stanovisku, že pro choromyslnost a slabomyslnost není nezbytně nutno zříditi opatrovníka, nýbrž že dlužno tak učiniti jen tehdy, jestli je na tom nějaký zájem. Nezřizovali proto někteří soudcové opatrovníka v případech, kde podle jejich mínění byla péče o choromyslnou nebo slabomyslnou osobu zbytečnou, ježto osoba ta nebyla v takových osobních a majetkových poměrech a vztazích, že by bylo třeba,

něco zaříditi. Takovýto vyjimečný případ shledáván zejména u nemajetných choromyslných anebo slabomyslných, kteří buď chováni byli v ústavěch pro choromyslné nebo jako »blázinci dobráci« žili »volně« v »přiměřených« osobních poměrech.

Než tento postup některých soudů, jenž nikoli v poslední řadě děkoval za svůj původ nemístnými snahami šetrnosti vůči státní pokladně, byl v přímém rozporu s jasným a bezvýjimečným příkazem zákona a vycházel nadto z předpokladu, jenž ve svém jádru byl pochybeným, přiče se správnému postřehu života a zásadám lidskosti.

Heslo, že netřeba přes jinak splněné zákonné podmínky příkazu k zakročení zřizovati pro choromyslného nebo slabomyslníka opatrovníka tam, kde není co obstarávati, přeneslo se přes skutečnost, že potřeba péče o osobu a majetkové věci choromyslných anebo slabomyslných v pravdě v ž d y zde jest. Potřeba péče o osobu choromyslného nebo slabomyslného nestává se zbytečnou ani u těch, kdož chováni jsou v ústavě pro choromyslné, ani u těch, kdož jako nemajetní »blázinci dobráci« žijí volně ponejvíce ve svých domovských obcích. Potřeba péče o osobu choromyslného nebo slabomyslného v prvé naznačených případech prokázána jest více než s dostatek poměry, jež přiměly zákonodárce k tomu, by vydal předpisy o soudním řízení při přijetí do uzavřených ústavů (III. oddíl, §§ 16 až 24 řádu o zbavení svéprávnosti). Žalostný, namnoze cit lidské důstojnosti hluboce urážející osud »volně« se pohybujících nemajetných »blázinků, dobráků« jest ožehavou otázkou sociální péče a příliš dobře znám, než aby bylo třeba, teprve zevrubně odůvodňovati, že právě tito ubožáci potřebují nezbytně někoho, kdo po zákonu pečoval by o jejich osobu, nemají-li se státi terčem nelidského cynismu, hříčkou pro »kratochvíli« nadějně mládeže a předmětem vykořisťování své, byť i obmezené pracovní schopnosti. Co pak se týče péče o majetkové věci nemajetných choromyslných a slabomyslných, musí i oni z něčeho býti živi a musí i zde býti někdo, kdo po zákonu byl by povinen a oprávněn, starati se o to, by na výživu dostalo se jim všeho toho, nač z jakéhokoli důvodu a vůči komukoli mají právní nárok. Ponechati takovéto ubožáky bez osobní péče opatrovníka, znamená ve valné části případů upírati jim i tu péči, již dostává se téměř tváři, a ponechati je bez majetkové péče opatrovníka, znamená, vyřaditi je pro nemohoucnost jejich vůle a nedostatek zákonného zastoupení z veškerého právního života, jehož nutně účasten jest každý člověk. To i ono bylo by právě oním zjeven,

nad nímž musel by se cit lidské důstojnosti uzardíti a k jehož ustálení soud, strážce zákona a spravedlnosti, a to v mezích zákona, vyšší sociální spravedlnosti, nemůže nižádným způsobem pomocnou ruku podati.

Jde nyní jen o to, zda a pokud ono, stavem věci plně odůvodněné stanovisko a onen bezvýjimečný příkaz obecného občanského zákoníka doznaly změny řádem o zbavení svéprávnosti.

Z vysvětlivek bývalého c. k. ministerstva spravedlnosti k řádu o zbavení svéprávnosti (věstník c. k. ministerstva spravedlnosti z roku 1916, částka XIII.) a z referátů a návrhů právního výboru (uveřejněných u Hermanna, Entmündigungsordnung 1916) lze ovšem seznati, že vláda měla úmysl, uzákoniti vylíčenou praxi některých soudů, považujících uvalení opatrovnictví pro choromyslnost nebo slabomyslnost pouze za opatření fakultativní, a že i právní výbor po vysvětlení zástupce vlády s tímto stanoviskem se konečně spřátelil. Tento úmysl vlády měl podle oněch pramenů vzniku řádu o zbavení svéprávnosti dojíti výrazu volbou slova »mohou« (»können«) v § 1 řádu o zbavení svéprávnosti.

Nelze o tom pochybovati, že kdyby byl zákonodárce skutečně v zákoně samém vyjádřil, co vyjádřiti zamýšlel, nepříslušelo by soudu, zkoumati udržitelnost anebo neudržitelnost důvodů, jež zákonodárce k tomu přiměly, a nebylo by lze, odchýliti se od zákona s poukazem k tomu, že ona praxe některých soudů, jíž zákonodárce propůjčil moc zákonné normy, nebyla ve shodě se stanoviskem obecného občanského zákoníka, na jehož půdě se proti zákonu vyvinula.

Než dlužno i tu trvati na obecně uznávané zásadě, že zákonem jest vše, co v zákoně vyjádřeno, třeba to zákonodárce říci nezamýšlel, s druhé strany však jen to, co v zákoně samém došlo výrazu, třebaže zákonodárce více říci zamýšlel.

Tu pak dlužno prohlásiti, že pouhým použitím slova »mohou« (»können«) v § 1 řádu o zbavení svéprávnosti zákonodárce v otázce, o niž jde, nikterak nevyjádřil, co normovati zamýšlel. Smysl § 1 řádu o zbavení svéprávnosti, jak toto zákonné ustanovení zní, jest ten, že dlužno rozlišovati podmínky, za nichž jest přípustným úplné, a podmínky, za nichž jest přípustným jen částečné zbavení svéprávnosti. Jen ten smysl slova »mohou«, jehož k vůli tomuto rozlišování použito i v prvním, i v druhém odstavci § 1 řádu o zbavení svéprávnosti, podává se z doslovu zákona. Nehledě k tomu, jest nauka i praxe za jedno v názoru,

že výraz »může«, »lze« a pod. neznamena soudcovskou libovůli. Splněny-li zákonné podmínky soudcovské činnosti nebo soudcovského opatření nebo rozhodnutí, soudce zakročí, opatření učiniti nebo rozhodnutí vydati musí, aniž mu dovoleno, činiti to závislým na dalších podmínkách, v zákoně nevyjádřených. Se slovem »může«, »mohou«, »lze« a pod. setkává se vykladač práva, zejména v zákonech procesních a exekučních, aniž smí mu napadnouti, by z tohoto slova vyvozoval pro sebe právo, tvořiti další podmínky zákonem nevyjádřené. (Budiž tu příkladmo uveden § 42 ex. ř., kde praví se rovněž »kann«, není však žádná pochyby, že soudce exekucí odložití musí, nestal-li některý z případů čís. 1—8 téhož paragrafu, pak-li ovšem tu nepřekáží ustanovení § 44 ex. ř. Z nynějších zákonů budiž poukázáno k zákonům o odkladu exekuce vyklizením (nařízení čís. sb. 409-20, zákony čís. sb. 86-23, 86-24, kde také, jsou-li tu podmínky zákonem stanovené, soudce odklad exekuce povolití musí, pokud se týče musí odklad odepřítí, pak-li podmínky ty splněny nejsou). Tím osoboval by si soudce právo, které jen zákonodárci přísluší, a vnášel by do zákona nejistotu a zmatek.

Stanovisko, zde zaujaté, že § 1 řádu o zbavení svéprávnosti nedožnal změny bezvýjimečný příkaz §§ 21, 187, 188, 269 obč. zák., sdílí v podstatě i Sternberg (Entmündigung, Kommentar und System), poukazuje (I. sv. str. 42 a 43) k tomu, že při zbavení svéprávnosti nejde jen o soukromý zájem jednotlivce, nýbrž o opatření všeobecného veřejného zájmu, který vyžaduje, by osoby, které nejsou způsobilé k právnímu obchodu, byly též skutečně označeny jako k tomu nezpůsobilé, bez ohledu na to, zda na ten čas mají příčinu svou způsobilost tu projevovati.

Dr. Ervin Hellmer (Gerichtszeitung 1917 str. 446 a násl.) a Jindřich Sturm (Gerichtszeitung 1918 str. 326. a násl.) dospívají sice k názoru, že zbavení svéprávnosti jest stanoveno fakultativně, jsou však nuceni doznati, že praxe této volnosti zneužívá a že by proto měl soud v každém případě svědomitě zkoumati, zda tu nejsou podmínky zbavení svéprávnosti. Tím však oba spisovatelé přiznávají soudci nevymezitelné právo volného uvažování v otázce, v níž doslov zákona práva toho mu nedává.

Hermann (Entmündigungsordnung, 1916) vyjadřuje se (str. 2, pozn. 3 k § 1) o otázce takto: »Od zbavení svéprávnosti lze upustiti, když ani osoba chorého, ani jeho jmění neposkytují k tomu zvláštní příčiny, na př. u mnohých dobromyslných, kteří v plné svobodě žijí ve venkovských obcích. Prokáže-li se však nutnost trvalého umístění nemajetného choromyslného v

ústavě, bude se doporučovati zavedení řízení o zbavení svéprávnosti, by bylo zamezeno rok od roku opětovně usnášeti se o zadržení v ústavě (§ 23-3). Soud opatrovnícký může zadržení osoby, zbavené svéprávnosti, v ústavě naříditi bez časového omezení«. Toto stanovisko nelze však ze shora uvedených důvodů sdíleti, to tím méně, že právě u nemajetného choromyslného, jenž trvale umístěn byl v ústavě, bude daleko méně příčiny k zbavení svéprávnosti, než u nemajetného choromyslného, jenž jako nevyhlášený, ale dobromyslný byl z ústavu propuštěn aneb vůbec do ústavu ani nepřišel.

Podotýká se konečně, že Nejvyšší soud v zájmu věci a všestranného vyřešení problému neshledal závady, jíti ve svém posudku poněkud dále, než snad jeho posudek vyžádati bylo úmyslem.

Plenární usnesení ze 3. června 1924 pres. 36/24.

Nevadí perfekci kupní smlouvy, když strany nejednaly o tom, kdo platí dávkou z přírůstků hodnoty. Tato dávka není součástí ceny kupní a jest osoba povinná i výše dávky určena nařízením z 23. září 1920 č. 545 sb. z. a nař.

Okr. s. v M. o žalobě A proti B o dodržení kupní smlouvy dal místa žalobnímu žádání, když bylo nesporným přednesením stran zjištěno, kterých pozemků se kupní smlouva týkala a bylo i nesporno, že cena trhová byla umluvena na 12.200 Kč. Soud první instance zjistil také a nebylo na tomto zjištění dalším řízením ničeho měněno, že strany při úmluvě trhové smlouvy ujednaly, že každá strana si bude platit své. Co na žalovanou patří, dá si ona do pořádku a co patří na žalobce, zaplatí si on, a že žalovaná strana řekla, že již nějakou dávkou platila a ostatní si zaplatí, a když by něco na žalobce přišlo, aby jim to poslal, že si to zaplatí.

V řízení odvolacím u kr. s. v P. stalo se ještě nesporným, že strany mezi sebou nejednaly o tom, kdo z nich ponese dávkou z přírůstků hodnoty nemovitosti, a že tudíž žádné ujednání v tom směru se neuskutečnilo.

V důsledku toho vyšel kr. s. z názoru, že cena nebyla určitě ujednána a že kupní smlouva nepřišla k místu a žalobní žádání zamítl.